

ERIK ANNERS:

Maktskiftet

En kommentar till Gösta Bohmans memoarer

Erik Anners markerar genom rubriken "en kommentar till etc" att hans artikel inte i första hand är avsedd som en recension av Gösta Bohmans bok. Dess innehåll kan förutsättas vara bekant för de flesta av Svensk Tidskrifts läsare. Artikeln är snarare att uppfatta som ett debattinlägg i anslutning till boken.

Erik Anners är fd professor i rättshistoria vid Stockholms Universitet och har varit landstingsman och riksdagsman samt ordförande i Högerpartiets programkommitté 1964–1967.

Gösta Bohman kallar fortsättningen av sina memoarer för "Maktskiftet". Titeln är något vilseledande; av hans bok framgår med all önskvärd tydlighet att tillkomsten av 1976 års borgerliga regering inte representerade en brytning med den socialdemokratiska regeringens politik. Tröghetseffekterna av fyrtio års socialistisk regim gjorde sig gällande med sådan styrka att den borgerliga regeringens politik inte på något avgörande sätt avvek från vad en socialdemokratisk skulle ha fört i dess ställe. Än värre blev det under Ola Ullstens folkpartiregering, som bakom kulisserna tycks ha regisserats av Olof Palme – åtminstone indirekt. Något bättre blev det under den andra trepartiregeringen, som åtminstone i några sammanhang lyckades samla sig till politiska alternativ till socialdemokratin. Men allt gick ju förlorat genom "den underbara natten".

Bohmans bok gör ett sammanhang fullt klart. Han gjorde vad han kunde för att få de båda trepartiregeringarna, där han medverkade, att föra en konsekvent politik av liberalt, ja, just liberalt märke. Det är ett fenomen av icke ringa historiskt intresse att Bohman i sin politiska idévärld ligger långt närmare Adam Smith än Edmund Burke. Förklaringen är naturligtvis att vad det svenska samhället trängande behöver inte är ett bevarande av ett organiskt framvuxet system utan en radikal frigörelse ur en socialistisk maktstruktur. Bohmans memoarer ger ofta vältaliga uttryck för hur starkt han upplever nödvändigheten av en sådan frigörelse – och här och var nedslående exempel på hur föga gensvar han fick hos mittenpartierna.

Hans situation var naturligtvis ytter-

ligt svår. Mittenpartierna hyste en närmast panisk skräck för att kunna beskyl-las för attacker på den sociala välfärden. För säkerhets skull lutade de sig som oftast bakåt i alla lägen, där sådana risker kunde föreligga. Deras huvudsyfte var att föra en socialpolitik, som så litet som möjligt avvek från den socialdemo-kratiska. Skattepolitiken fick inte avlägs-na sig mycket från den socialdemokratis-ka jämlikhetslinjen. Om undervisnings-politiken gällde detsamma.

Boken sedd som apologi

Vad Bohman än säger har givetvis boken bla tillkommit för att utgöra en apologi för hans gärning som partiledare och ekonomiminister. Vad partiledarskapet beträffar behövs ingen sådan. Bohmans insatser härvidlag tycker jag ligger på samma nivå som Jarl Hjalmarsons och Arvid Lindmans, även om han hade god hjälp av centerns och folkpartiets verk-lighetsfrämmande politik. Den stora ma-joriteten borgerliga väljare vill ha ett nära borgerligt samarbete. Ve det parti, som saboterar detta! Den väljarreak-tionen har fört folkpartiet till avgrundens brant. Den har också tryckt tillbaka cen-terpartiet från ett stort, närmast allmän-borgerligt samlingsparti till ett hop-krympt landsbygdsparti, som tvingats till en för stunden nyttig men på längre sikt vådlig allians med KDS.

Bohman har med kraft och skicklighet kasserat in de vinster, som den politiska konjunkturen gjort möjliga.

Framstående partiledare, ja, men eko-nominiminister? Då hade man velat veta mer om den ekonomiska politiken – den var ju Bohmans personliga ansvar. Den

tämligen ytliga redogörelsen i kapitlet "Vanstyre-myten" (s 272–330) hade med fördel kunnat utvidgas och fördju-pas på bekostnad av bla de tämligen stereotypa personalkarakteristiker och miljöskildringar, som väl starkt präglar boken.

Boken som historisk källa

Vad Bohmans personliga omdömen – ofta kritiska – om sina politiska med-och motspelare beträffar, så är de tack-nämliga ur historisk synpunkt. Brevma-terialets försämring som historisk källa gör det ju mycket svårare nu än förr att få en mer till personlighetens kärna gående bild av politiskt intressanta ge-stalter. Där räcker det inte med aldrig så skarpa konturer. Förr i världen skvall-rade man i brev och roade sig ofta med att säga "sanningar" om folk. Det gör man numera per telefon, men det kom-mer inte till eftervärlden.

Bohmans personligt hållna reflexioner över andra människors karaktär och be-teende har emellertid alltför ofta det felet att han går halvvägs. Han säger något som kan uppfattas som början till "san-ningen" om tex Per Ahlmark (vilken svarat med ett raseriutbrott i Expres-sen), men sedan blir det inte mera. Den besvikne läsaren undrar om boken inte vunnit på att Bohman antingen strukit personomdömena eller – och helst – gjort sig mödan att skriva mer utförliga porträtt. Sådana hade varit ovärderliga som historisk källa.

Bohman har ett snabbt och klart intel-lekt. Han observerar vaket och inträng-ande. Därför är de många skildringarna av samtal, debatter och förhandlingar gi-

vande. De ger uttrycksfulla bilder av de situationer, som Bohman befunnit sig i och hur han tänkt och handlat. Det finns andra böcker, som behandlar delar av Bohmans tema, tex Kai Hammerichs om regeringsskiftet hösten 1976. Skillnaderna mellan hans och Bohmans skildringar av förloppet är inte större än man kan vänta sig – Hammerich rekonstruerar under det att Bohman var med själv på insidan. Det samlade intrycket är att Bohmans bok är en pålitlig källa evad gäller värderingsfria data. Beträffande förhållanden, där subjektiva värderingar spelar en större eller mindre roll får man naturligtvis räkna med Bohmans ofta omvittnade heta temperament. Men man behöver inte räkna med oskäligt stora korrigeringar. Gösta Bohman är uppenbarligen en perfektionist och strävar ärligen efter att beskriva verkligheten just så som han upplevt den. Inom rimliga krav är alltså hans nya bok – liksom den förra – både viktig och vederhäftig.

Bokens budskap

Vad har den då att säga oss? Först och främst att de borgerliga partierna på ett snarast naivt sätt underskattade svårigheterna i att övertaga regeringsmakten. Bohman påstår visserligen att han och hans parti var väl förberedda att göra det. Men det kan näppeligen gälla mer än själva maktövertagandet med dess teknikaliteter. När det gällde de stora politiska sakfrågorna, tex den förestående ekonomiska krisens svårartade karaktär, var beredskapen icke god i något borgerligt parti. Och hade man inom Moderata Samlingspartiet bättre förstått forskning-

ens och den akademiska undervisningens problematik skulle man väl gjort starkare motstånd mot den olycksaliga sk universitetsreform, som accepterades i regeringsprogrammet av undfallenhet mot centerpartiets regionalpolitiska intressen.

Bohmans prognos

Som avslutning ställer Bohman en politisk prognos. Den är optimistisk. Han säger:

"Vi har därför ingen anledning att se framåt med pessimism (min kurs.) Sveriges strukturella problem är så uppenbara och deras lösning så nödvändig, att även de som i det längsta sökt blunda för behovet av ekonomiskt-politiskt omtänkande nu tycks vara beredda till sådant. Härom vittnar bland mycket annat Kjell-Olof Feldts självbekännelser ... Flera kommer att följa efter. Tro mig!"

Om det vore så väl! Tyvärr vågar jag inte tro Gösta Bohman. Han har två argument mot sig. Det ena är hans egen förkrossande siffersammanställning över Sveriges ekonomiska läge!

"Vårt lands nettoskuld till omvärlden uppgår nu till 173 miljarder kronor. Den har sedan socialdemokraterna återfått makten ökat med inte mindre än 78 miljarder. Statsskulden har ökat från 30 miljarder 1970 till i runt tal 500 miljarder 1984. Efter 1982 års maktskifte har statsskulden ökat med i runt tal 165 miljarder. Statens årliga ränteutgifter, som får beräknas till drygt 60 miljarder, har under samma tid ökat med mer än 30 miljarder ..."

Det vill ju till en tvärvändning i vår ekonomiska politik om vi skall ta oss ur

denna situation. Men trots detta påstår Feldt och hans statssekreterare Åsbrink att Sveriges ekonomi rör sig i rätt riktning. Då har de inte stora pretentioner. Vad som hänt är ju att en drastisk devalvering tillfälligt förbättrat vår export. Men så kan vi inte hålla på. Då får vi uppleva en ekonomisk kris med förödande ekonomiska och sociala skadeverkningar.

För att lösa Sveriges ekonomiskt-politiska problem måste socialdemokraterna acceptera en ekonomisk stimulanspolitik med radikala skattesänkningar kombinerad med långtgående beskrningar av den offentliga sektorn.

Men jag tror inte att de vill det!

Och detta är det andra argumentet. De vill inte därför att de 10000-tals professionella funktionärer, som bär upp den på bred front avancerande socialdemokratiska maktapparaten: SAP, LO, SSU, Arbetarnas bildningsförbund, Folkets hus- och Folkets park-organisationerna, Hyresgästernas Riksförbund, Folksam, KF, OK, BPA, Arebolagen, A-pressen

osv, osv inte har verklig förståelse för de frihetsvärden, som Bohman så kraftfullt hyllar. Sådant tal betraktar många av dem som reaktionärt svammel från överklassen. Det är den andans barn, som finner det helt naturligt att driva igenom tex bostadspolitiken.

När dessa människor härskar över staten finner de det lika naturligt att kollektivisera barnens uppfostran genom daghemmen och göra skolan och universiteten mera jämlika genom att göra dem sämre. Det verkliga politiska problemet i vårt land är därför den kollektivistiska grundinställningen hos alla de socialistiska folkrörelsernas makthavande byråkrater med deras gelikar i stat, landsting och kommuner.

Mot deras veto kan ingen förnuftig ekonomisk politik föras av en socialdemokratisk regering vare sig finansministern heter Feldt eller något annat. Det blir svårt nog för en borgerlig. Som sagt, jag tror inte på Bohmans optimistiska prognos. Men låt oss hoppas att han får rätt!